

Idrottsrörelsens utveckling i gränslandet mellan stat, marknad och civilsamhälle – några iakttagelser

av Johan R Norberg

I denna artikel diskuteras ett antal trender och utvecklingsprocesser i idrottsrörelsens relation till staten, marknaden och civilsamhället. Den övergripande frågan är om den frivilligt organiserade idrotten har förutsättningar att förbli en av Sveriges största och mest vitala folkrörelser eller om den traditionella föreningsmodellen tvärtom nått sin kulmen.¹

Idrott och kultur tenderar ofta att framstå som två väsensskilda samhällsfenomen. I exempelvis televisionens utbud görs vanligen tydlig åtskillnad mellan kulturprogram och sportsändningar. I dagspressen är kultursidorna och sportnyheterna dessutom ofta hänfödda till skilda bilagor, vilket måhända minskar irritationen vid många frukostbord men samtidigt befäster bilden av idrott och kultur som oförenliga storheter. Ett annat exempel är kommunala förvaltningar, där fritidsnämnder och kultur nämnder ofta verkar åtskilda från varandra med egna budgetar och prioriteringar.

Vid närmare eftertanke framkommer dock att idrott och kultur har många och tydliga beröringspunkter. I båda fallen handlar det om fritidsaktiviteter som engagerar en stor del av befolkningen – både som aktiva utövare och som konsument. Därtill är det verksamheter som innefattar en mångfald av såväl interna som externa målsättningar: medan vissa söker sig till idrotten och/eller kulturen för att uttrycka sin identitet, ha roligt och få en meningsfull fritid har andra som främsta mål att bli bäst, vinna eller på annat sätt få ett erkännande för sitt artisteri. I båda fallen inryms även en central dynamik mellan professionalism och amatörism, elit och bredd. Dessutom är det verksamheter som i vissa delar är starkt kommersialiserade, samtidigt som andra delar erhåller ett betydande offentligt stöd med hänvisning till olika samhällsnyttiga argument, såsom demokratisk fostran, integration, karaktärsdaning och folkhälsa.

Det verkar således missvisande att uppfatta idrott och kultur som varandra uteslutande kategorier. Mer rimligt är istället att betrakta idrotten som en av många samhälleliga kulturyttringar. Av detta följer att ett kapitel om utvecklingstendenser inom idrotten har en självklar plats i en antologi om den svenska kultursektorns nuvarande utformning och förutsättningar.

Mot denna bakgrund kan det konstateras att föreningsidrott utgör en synnerligen populär fritidssysselsättning. Här talar några faktiska siffror sitt tydliga språk. Enligt Riksidrottsförbundets (RF) statistik består den organiserade idrottsrörelsen för närvarande av cirka tre miljoner medlemmar fördelade på drygt 20 000 lokala idrottsföreningar och 68 så kallade specialidrottsförbund. Av dessa medlemmar uppskattas 2,3 miljoner vara aktiva idrottsutövare. Drygt 640 000 har dess-

utom någon form av ideellt ledaruppdrag (*Riksidrottsförbundet* 2007). Som ytterligare mått på föreningsidrottens popularitet kan nämnas att mer än åtta av tio ungdomar uppger att de åtminstone någon gång har tillhört en idrottsförening före 20 års ålder. Nästan hälften säger sig dessutom ha utövat fyra eller fler idrotter (Trondman 2005).

Föreningsidrott är således en verksamhet som engagerar en stor del av befolkningen och som de allra flesta (åtminstone yngre personer) har egen erfarenhet av. Frågan är dock om denna popularitet kommer att bestå i framtiden. Har idrottsrörelsen förutsättningar att förbli denna omfattande och vitala folkrörelse, eller finns det indikatorer på att den traditionella föreningsmodellen har nått sin kulmen? Frågan diskuteras i denna artikel. Syftet är att peka på ett antal trender och iakttagelser rörande föreningsidrottens utveckling i gränslandet mellan stat, marknad och civilsamhälle. Utgångspunkten är att samtliga tre samhällssektorer tillför den frivilligt organiserade idrotten resurser av olika slag och att förändringar i dessa resursströmmar även kan säga något väsentligt om idrottsrörelsens existensvillkor och samhällsposition.

Att vara ideell idrottsledare

Föreningsidrottens fundament utgörs av de många medlemmarnas frivilliga och oavlönade arbete. Om samtliga ideella ledare skulle kräva (och dessutom få) betalt för all sin tid och ork skulle kostnaderna bli betydande. Enligt vissa beräkningar skulle det handla om cirka 30 miljarder kronor årligen. Till detta ska läggas de belopp som medlemmarna bidrar med i form av medlemsavgifter, lottförsäljning, att anordna tävlingsarrangemang m.m. Enbart medlems- och träningsavgifter har av RF uppskattats till strax över 3,7 miljarder kronor. Det civila samhällets resursströmmar till idrottsrörelsen är således betydande – och ett grundvillkor för dess överlevnad.

Mot denna bakgrund är det bekymmersamt att en strid ström av forskarrapporter sedan 1980-talet presenterat dystra uppgifter om det svenska föreningslivets tillstånd och framtidsutsikter. Ett modernt exempel utgör rapporten *Föreningslivet i Sverige* som Statistiska centralbyrån (SCB) lät publicera 2003. Studien var en ingående analys av den ideella sektorns förändring under 1990-talet, baserad på SCB:s regelbundna undersökningar av den svenska befolkningens levnadsförhållanden. Efter en inledande diskussion om frivilligsektorns stora samhällsnytta konstaterades att allt fler medborgare numera väljer att stå helt utanför föreningslivet. Därtill noterades ökad passivitet i själva föreningsverksamheten i takt med att allt fler medlemmar ersatt sitt tidigare aktiva engagemang med en mer tillbakadragen och allmänt understödjande roll. Särskilt allvarig var den

1. Denna artikel baseras på uppgifter framtagna inom ramen för den s.k. Idrottsstödsutredningens arbete. Om inget annat anges hänvisas till SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten*.

svaga återväxten bland ungdomar. Mer konkret visade undersökningen att andelen föreningsaktiva ungdomar (16–24 år) minskade med hela 15 procent under 1990-talet, och som tänkbara förklaringar diskuterades allt från årtiondets svåra lågkonjunktur och förlängd ungdomstid till mer djupgående värderingsförändringar, där ökad individualism fått negativa följder för såväl föreningsdeltagande som ideellt engagemang. Slutligen tillades att nedgången var generell, även om problemen var särskilt stora för politiska partier och vissa intresseorganisationer. För idrottsrörelsens del konstaterades att andelen föreningsmedlemskap hos den vuxna befolkningen (16–70 år) hade minskat med 1,7 procent under åren 1992–2000: från 32,8 procent till 31,1 procent (SCB 2003).

SCB:s studie indikerar således betydande förändringar inom den ideella sektorn, vilka åtminstone på sikt kan utvecklas till allvarliga hot mot den svenska idrottens traditionella folkrörelsekaraktär. Det finns dock även motbilder. Ett exempel utgör de befolkningsstudier som forskare vid Ersta Sköndal Högskola genomfört sedan början av 1990-talet. Ett huvudresultat vid den senaste mätningen, år 2005, var att en betydande del av befolkningen alltjämnt utför frivilligt arbete och att antalet nedlagda timmar till och med ökat jämfört med 1990-talet (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman 2005). Däremot verkar det inte längre lika nödvändigt att vara *medlem* i en förening för att utföra ideella insatser – vilket möjligtvis kan bidra till att förklara skillnaden mellan denna och SCB:s studie.

En av forskarna vid Ersta Sköndal Högskola, Lars-Erik Olsson, har även specialgranskat det frivilliga arbetet inom idrottsrörelsen och jämfört detta med övriga ideella organisationer. Inte oväntat framkom – i likhet med frivilligsektorn som helhet – att det ideella engagemanget inom idrotten har ökat betydligt sedan 1990-talet. Den främsta förklaringen verkar dessutom vara att allt fler kvinnor väljer att engagera sig inom föreningsidrotten. Även om det fortfarande är fler män än kvinnor som utför ideella insatser inom idrotten utmärker sig kvinnor idag genom att lägga ned större del av sin tid på oavlönat föreningsarbete (Olsson 2007).

Enligt Olsson finns det en mycket enkel förklaring till *varför* idrottsrörelsen har – och troligtvis även framöver kommer att ha – en förhållandevis god tillgång på ideella ledare. Det beror på att idrotten i stor utsträckning är en barn- och ungdomsverksamhet och att de som leder aktiviteterna ofta är barnens egna föräldrar. I jämförelse med andra ideella verksamheter utmärker sig således idrottens frivilliga ledare genom att 1) i stor utsträckning ha hemmavarande barn 2) vara förhållandevis unga 3) vara intensivt engagerade under en relativt begränsad period (tills dess att barnen har växt upp eller slutat i klubben). För idrottsrörelsen kan detta framstå som goda nyheter – inte minst med tanke på den aktuella debatten om föreningslivets kris. Budskapet är nämligen att det alltid kommer att dyka upp nya potentiella ledare och tränare i takt med att nya barn- och ungdomskullar söker sig till föreningsidrotten. Mot detta kan dock hävdas att kopplingen mellan barn och föräldrar även indikerar ett inslag av *tvång* i det ideella engagemanget. Frågan är nämligen i vilken utsträckning som dessa föräldrar sluter

upp som ledare för att de själva har ett starkt idrottsintresse – och i vilken utsträckning de snarare gör det av omsorg om de egna barnen? Kanske är det så att idrottsrörelsen har klarat sig bättre än många andra ideella rörelser av det enkla skälet att de idrottande barnens föräldrar inte upplever sig ha något val? Om man vill bejaka sina söners och döttrars lust till idrott och fysiskt aktiv fritid – ja, då kanske en insats som ledare/tränare ibland utgör en nödvändig förutsättning för att det ska finnas ett lag eller en träningsgrupp för de unga att idrotta i (Olsson 2007)?

Det offentliga stödet – en högvinst?

Det offentliga stödet till idrottsrörelsen utgörs av bidrag från staten, landstingen och kommunerna. Det kommunala stödet är störst och kan delas in i tre övergripande kategorier. Den första är *kontantbidrag*. Enligt en studie från Svenska kommunförbundet från 2003 förekommer ett 20-tal olika varianter av kontantbidrag bland landets kommuner, varav de vanligaste är aktivitetsstöd, bidrag till ledareutbildningar och stöd till lokal/anläggningskostnader. Vidare uppskattas de totala kommunala föreningsbidragen till cirka 1,3 miljarder kronor, varav merparten, cirka en miljard kronor, tillfaller idrottsföreningar. Ett andra stöd är olika former av *"dolda subventioner"*, såsom subventionerade lokalhyror eller fri tillgång till utrustning och material. Detta idrottsstöd uppskattas till cirka 3,5 miljarder kronor. Slutligen återstår olika former av *immateriellt stöd* som kommunerna kan förmedla till föreningslivet, såsom administrativt stöd för lokalbokningar, rådgivning och utbildningsinsatser. Enligt Kommunförbundet har sådant stöd ökat under senare år, men det är i dagläget svårt att värdera dess reella omfattning (Svenska kommunförbundet 2003).

Landstingens stöd är framförallt riktat till idrottsrörelsens distriktsförbund och uppgick år 2006 till drygt 90 miljoner kronor.

Därmed återstår statens idrottsstöd. Detta har ökat exceptionellt under senare år till följd av att idrottsrörelsens traditionella statsanslag över statsbudgeten har kompletterats med nya bidrag via det statliga spelbolaget AB Svenska Spel.

Statsanslag via statsbudgeten och bidrag via spelmarknaden är offentliga finansieringsmodeller med skilda politiska logiker. Kännetecknande för statsanslag är att de finansieras via statens samlade intäkter (vilka i huvudsak utgörs av skatter) och att stödet fastställs inom ramen för den årliga budgetprocessen. Av detta följer att bidragets omfattning prövas mot andra statliga åtaganden och att det utdelas inom ramen för finanspolitikens utgiftstak. Rakt motsatta förhållanden gäller för idrottsrörelsens bidrag via Svenska Spel. Detta stöd baseras på en specifik statlig inkomstkälla: spelmarknaden. Därtill ingår pengarna inte i statsbudgeten, vilket innebär att medlen varken prövas mot andra statliga utgifter eller påverkas av finanspolitikens utgiftstak. Idrottsrörelsens bidrag via Svenska Spel är således en stödform som har isolerats från den övriga statliga politiken, vilket har möjliggjort anslagsökningar i en helt annan omfattning än för traditionella statsanslag.

Svenska Spels stöd till idrottsrörelsen består i sin tur av

tre separata bidrag. Det äldsta är ett *generellt spelbidrag* vars tillkomst kan spåras tillbaka till slutet av 1970-talet. Bakgrunden var att det statliga spelbolaget AB Tipstjänst (sedermera AB Svenska Spel efter en sammanslagning med Svenska Penninglotteriet AB) år 1979 fick tillstånd att som marknadsstrategi börja anordna särskilda tipsomgångar till förmån för olika idrottsföreningar och förbund. Med tiden utvecklades det hela istället till ett allmänt och av riksdagen fastställt ”spelbidrag” vid sidan av det traditionella statsanslaget. Beloppet har ökat successivt och uppgår sedan 1998 till 60 miljoner kronor årligen.

Nästa steg togs 1994. Med syftet att stärka folkrörelsernas ställning på spelmarknaden beslutade riksdagen att införa en ny spelform, s.k. *värdeautomater*, vars överskott oavkortat skulle tillföras föreningslivets barn- och ungdomsverksamhet (varav merparten till idrottsrörelsen). Detta visade sig bli en riktig högvinst. Det första året som pengar utdelades, 1999, genererade Jack Vegas 50 miljoner kronor till idrottsrörelsen utöver det traditionella idrottsanslaget. Därefter ökade beloppen i snabb takt. År 2002 uppgick bidraget till 363 miljoner kronor. År 2003 blev resultatet hela 606 miljoner kronor. Totalt sett genererade värdeautomat-spelen under åren 1999–2003 över 1,3 miljarder kronor till svensk idrott. Merparten av pengarna har utnyttjats som en förstärkning av det statliga lokala aktivitetsstödet.

Sedan 2004 har den direkta kopplingen till värdeautomat-spelen ersatts av ett *vinstdelningssystem*. Den nya principen är att staten först reserverar ett grundbelopp på närmare 3,2 miljarder kronor av Svenska Spels totala överskott, vilket oavkortat tillförs statskassan. Bolagets vinst därutöver delas lika mellan föreningslivet och staten. Av föreningslivets andel får idrottsrörelsen drygt 80 procent, medan resterande belopp tillfaller övriga ungdomsorganisationer och utdelas via Ungdomsstyrelsen. År 2008 uppgick idrottsrörelsens vinstandel till drygt 834 miljoner kronor.

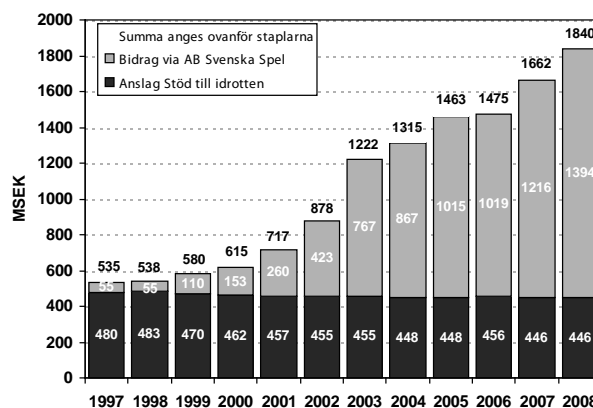
En tredje fas i idrottsrörelsens statliga finansiering via spelmarknaden inleddes sommaren 2002. Inför det stundande riksdagsvalet lanserade den socialdemokratiska regeringen ett förslag om en kraftfull satsning på den lokala föreningsidrotten. I partiets valmanifest presenterades det hela som ”ett handslag för Sveriges barn och ungdomar” där ytterligare en miljard kronor av AB Svenska Spels vinstöverskott skulle tillföras idrotten under den kommande mandatperioden under förutsättning att idrottsrörelsen tog på sig att ”öppna dörrarna för fler, hålla tillbaka avgifterna, satsa mer på flickidrotten, delta i kampen mot droger och intensifiera samarbetet med skolorna”.

I januari 2004 inleddes Handslaget. Det första året tillfördes idrottsrörelsen 100 miljoner kronor. Därefter ökade beloppet med ytterligare 100 miljoner kronor per år för att slutligen, 2007, uppgå till 400 miljoner kronor.

De borgerliga partierna har inte velat vara sämre. Redan vintern 2005 utlovade Moderaternas partiledare Fredrik Reinfeldt en särskild fyraårig satsning på barn- och ungdomsidrott under namnet ”knattmiljarden”. Efter valsegern höjde den nya alliansregeringen ambitionen ytterligare genom att introducera det s.k. *Idrottslyftet*, vilket är en ”ny

utvidgad satsning på svensk idrott” till ett årligt belopp på 500 miljoner kronor, motsvarande två miljarder kronor under nuvarande mandatperiod.

I tabellen nedan visas det statliga stödets utveckling sedan 1997.

Källa: SOU 2008:59, s. 21.

Den närmast explosionsartade ökningen av statens idrottsstöd har inte gått obemärkt förbi. Inte minst har företrädare för andra kulturella och allmännyttiga verksamheter ifrågasatt regeringens ensidiga satsning på idrott och menat att även kulturen borde komma i fråga. Som exempel kan nämnas att den s.k. *Aktionsgruppen för barnkultur* i april 2006 föreslog att regeringens handslagsatsning 2004–2007 skulle följas upp med ett nytt system, där även barnkulturen skulle få del i vinstdelningssystemet med AB Svenska Spel (SOU 2006:45). Våren 2008 lanserade därefter ett antal moderata riksdagsledamöter förslaget att nuvarande spelregleringar ska ersättas av ett licenssystem för såväl svenska som utländska spelbolag och att intäkterna från den avreglerade spelmarknaden ska utnyttjas till statligt stöd åt både idrotten och kultursektorn (Magnusson m.fl. 2008). Båda förslagen kan ses som uttryck för en vanligt förekommande konkurrensproblematik i fördelningen av statliga och kommunala resurser till kultur- respektive idrottsändamål.

Från idrottsrörelsens sida har de kulturpolitiska utspelen inte väckt några större reaktioner. Den främsta förklaringen torde vara att det för idrotten uppstått andra och större hot mot rådande spelintäkter. Sedan millennieskiftet har nämligen svenska spelbolag mött hård konkurrens från internationella spelbolag. Därtill har debatt uppstått huruvida svenska spelregleringar är förenliga med EU:s regelverk. Även om Svenska Spel har stått sig påfallande bra i den nya konkurrensen och därmed har lyckats att både upprätthålla och öka sitt överskott, har den svenska spelmarknadens framtid onekligen kommit att te sig allt mer osäker. I förlängningen har därmed även idrottsrörelsens framtida spelpengar hamnat i fara.

Inom idrottsrörelsen insåg man tidigt att utvecklingen på spelmarknaden riskerar att inverka negativt på statens idrottsstöd. Den första reaktionen blev därför att via annonskampanjer och debattartiklar uttrycka sitt stöd för regeringens förda spelpolitik och en bevarad reglerad spel-

marknad. Under senare år har dock målet istället blivit att försöka frikoppla statens idrottsstöd från rådande ”spelberoende”. Som exempel kan nämnas att RF:s förbundsstämma i maj 2007 antog ett förslag om att nuvarande vinstdelningssystem ska ersättas av en finansieringsmodell kopplad till det allmänna konjunkturläget. Mer konkret är tanken att statens idrottsstöd ska utgöra en promille av BNP.

RF:s förslag är intressant av två skäl. För det första är det ett uttryck för att idrottsrörelsen uppfattar senare års anslagsökningar som *otillräckliga*. Enligt RF:s egna beräkningar skulle nämligen en promille av BNP år 2006 ha utmynnat i ett statsstöd på 2,8 miljarder kronor, vilket hade inneburit en dryg miljard kronor mer än det faktiska anslagsbeloppet på 1,7 miljarder kronor samma år. För det andra är förslaget ett uttryck för ett *rättighetsperspektiv*, eftersom man uppenbarligen anser att idrotten ska ha rätt till *en viss andel* av statens intäkter snarare än att det offentliga stödets storlek ska motiveras med utgångspunkt i *verksamhetens faktiska behov*. Annorlunda uttryckt är målet att visserligen frigöra idrottsanslaget från dess nuvarande spelberoende – men samtidigt försöka behålla principen att statens idrottsstöd ska vara isolerat från den övriga statsbudgeten och därmed inte prövas mot andra offentliga utgifter.

Myter om marknadens idrottsintresse

Mycket av den idrott som möter oss genom etermedierna och pressen kan tas till intäkt för marknadssektorns stora betydelse för idrotten som samhälls- och kulturfenomen. Det är exempelvis svårt att följa en idrottstävling utan att samtidigt notera den reklam och de företagslogotyper, som pryder såväl idrottsutövarnas kläder som den omgivande anläggningen. Vidare är det väl få som numera höjer på ögonen över de hundratals miljoner kronor som framträdande idrottsstjärnor kan tjäna på sin idrott och genom att förekomma i olika reklamsammanhang. Välkänt är även att klubbar och förbund får stora intäkter av att anordna mästerskapstävlingar och andra större idrottsevenemang. Förutom publikintäkter, försäljning av matchprogram m.m. har inte minst försäljning av TV-rättigheter blivit en lönsam affär – åtminstone för de mest populära idrotterna – i takt med de kommersiella kanalernas framväxt.

När framtida idrottshistoriker sammanfattar idrottens utveckling under decennierna kring millennieskiftet kommer marknadssektorns ökade betydelse utan tvekan att framhållas som en av periodens viktigaste förändringsprocesser. Med detta avses både de ökade resurser som marknaden tillfört och de marknadsanpassade idéer och synsätt som följt i kommersialiseringens spår. Samtidigt finns alltid en risk för att elitidrottens starka mediala exponering ger upphov till missuppfattningar och mytbildningar rörande marknadssektorns reella betydelse. Istället för att ge exempel på hur olika kommersialisering- och professionaliseringsprocesser påverkar idrottens utformning ska därför detta tillfälle utnyttjas för att avliva – eller åtminstone nyansera – två vanligt förekommande ”myter”.

Den första myten handlar om det kommersiella stödets omfattning. Det är en vanligt förekommande uppfattning

att kommersiella intäkter dominerar i idrottsrörelsens totala ekonomi och att merparten av all idrottsverksamhet i Sverige har betydande intäkter i form av reklamavtal och sponsring. Men detta stämmer inte. Marknadens sammanlagda resursströmmar till idrotten är alltså betydligt lägre än det offentliga stödet. Därtill är de synnerligen ojämnt fördelade.

Exakta uppgifter om idrottsrörelsens kommersiella intäkter finns inte. En bidragande orsak är att många företag av konkurrensskäl ogärna redovisar sina marknadsföringsstrategier eller utgifterna för dessa. Däremot finns olika former av uppskattningar. Av mer sentida exempel kan nämnas en föreningsstudie som RF lät utföra 2003 och som visade att reklam och sponsring utgör cirka sju procent av en genomsnittlig idrottsförenings totala intäkter. Detta var en minskning jämfört med motsvarande mätning 1994 och betydligt lägre än det offentliga stödet, som beräknades uppgå till drygt 20 procent av intäkterna (Riksidrottsförbundet 2005). När RF räknade om uppgifterna till faktiska belopp blev resultatet att idrottsrörelsens sponsrings- och reklamintäkter 2003 uppgick till en dryg miljard kronor. I denna summa ingick även specialidrottsförbundens sponsorintäkter på cirka 180 miljoner kronor.

RF:s uppgifter indikerar att marknadens stöd utgör en förhållandevis liten del av idrottsrörelsens totala ekonomi. Denna slutsats bekräftas av andra studier (se exempelvis Wijkström & Lundström 2002). Samtidigt måste man komma ihåg att idrottens kommersiella intäkter inte enbart handlar om reklam och sponsring. Därtill är förbundets bedömning troligtvis i lägsta laget – åtminstone om man jämför med uppskattningar av de totala reklaminvesteringarna i landet. Till detta ska läggas att idrottsrörelsens förbund och föreningar är synnerligen olika till utformning och omfattning. Medan vissa klubbar bedriver storskalig verksamhet i flera idrottsgrenar, äger sina egna anläggningar och har hundratals aktiva medlemmar, är andra närmast att betrakta som mindre kamratgångs formaliserade samvaro. Även om marknadens bidrag således är begränsat kan det vara av stor vikt för vissa föreningar och förbund.

Föga förvånande är fotbollen den enskilda idrott som har störst intäkter från marknadssektorn. Enbart 2006 redovisade Svenska Fotbollförbundet inkomster på 427 miljoner kronor, varav ungefär hälften kom från olika sponsorer och kommersiella samarbetspartners. Samma år redovisade de 14 allsvenska fotbollsklubbarna sammanlagda intäkter på hela 931 miljoner kronor. Nästan allt kom från marknadssektorn. Störst intäkter genererade reklam och sponsring (260 miljoner kronor) och publikintäkter (225 miljoner kronor). Därefter följde s.k. tips- och mediamedel (drygt 175 miljoner kronor) och intäkter via försäljning och uthyrning av spelare (141 miljoner kronor) (Svenska fotbollförbundet 2007).

Den andra myten är att marknaden enbart skulle vara intresserad av elitidrott. Det är förvisso sant att merparten av den kommersiella sektorns resursströmmar till idrotten är kopplade till elitidrottens oregisserade dramatik och publika dragningskraft. Men av detta följer inte att marknaden endast eftersträvar att exploatera idrottens underhållnings-

värde. Inte minst vittnar de många kommersiella gym och fitnesscentra som vuxit fram i Sverige under senare decennier om att det även går att skapa lönsam affärsverksamhet kring själva idrottsutövandet. En nyhet i detta sammanhang är emellertid att det också visat sig möjligt att *bedriva barn- och ungdomsidrott i kommersiell regi*. Under senare år har nämligen olika företag specialiserat sig på att anordna olika former av idrottsläger där barn och ungdomar – mot en inte oäven avgift – får möjlighet att träna och prova på olika idrotter. Ett av de mest omtalade exemplen är *Stadium Sports Camp* som anordnas i Norrköping varje sommar i ett samarbete mellan företaget Stadium Sports Camp AB, Norrköpings kommun och ett antal lokala idrottsföreningar. Lägre lockar till sig tusentals ungdomar varje sommar och erbjuder träning i en stor mängd idrottsgrenar: från fotboll och ishockey till brottning, dans och gymnastik. Ett annat exempel är fotbollsskolan ”Zlatan Camp”, som lanserades sommaren 2008 i ett samarbete mellan fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimovic, skotillverkaren Nike och ett antal svenska fotbollsklubbar (jfr Cardell 2008).

Än så länge är dessa kommersiellt anordnade idrottsläger och idrottsskolor förhållandevis begränsade företeelser. Samtidigt kan det inte förnekas att deras blotta existens utgör både ett hot och en kritik mot föreningsidrottens traditionella barn- och ungdomsverksamhet. Den kommersiella läger- och träningsverksamheten har nämligen saluförts som något kvalitativt nytt i förhållande till den traditionella föreningsidrotten. Skillnaden är framförallt en tydlig fokusering på träning (istället för tävling), olika prova-på-verksamheter och principen att låta alla barn vara med (under förutsättning att deras föräldrar har råd att betala avgiften i fråga). Underförstått är budskapet således att deras affärsmässigt organiserade träningsläger ska utgöra ett sunt och kravlöst alternativ till idrottsföreningarnas mer uttalade tävlings- och prestationsinriktning. Annorlunda uttryckt är ståndpunkten att landets idrottsföreningar i praktiken inte har lyckats leverera den lekfulla och breda barn- och ungdomsverksamhet som alltid utgjort ett av idrottsrörelsens främsta signum – med följden att det har uppstått ett utrymme för marknaden att fylla.

Avslutning: kontinuitet eller förändring?

Det är alltid lockande att framhålla ett förändringsperspektiv. Och visst kan faktorer som elitidrottens ökade kommersialisering och professionalisering, gym- och fitnesskulturens framväxt och ett hos många människor minskat intresse för frivilligt arbete tas till intäkt för att idrottsrörelsen står inför stora och djupgående förändringsprocesser. Mot detta kan dock hävdas att den traditionella föreningsidrotten hittills – och till skillnad från många andra ideella rörelser – har klarat dessa utmaningar förvånansvärt bra. Antalet medlemmar i idrottsrörelsen är för närvarande högre än kanske någonsin tidigare. Därtill har redogörelsen visat att varken det civila samhällets stöd (i form av ideellt arbete), den offentliga sektorns olika bidrag eller marknaden resursströmmar uppvisat tendenser att minska under senare år. Situationen kanske enklast kan sammanfattas som att

idrotten som *kulturfenomen* är stadd i förändring – men att dessa förändringsprocesser främst handlar om aktiviteter som sker *utanför* föreningsidrotten (såsom etableringen av kommersiella gym och träningslokaler) eller som endast berör *begränsade delar* av verksamheten (såsom den kommersialisering av elitidrotten som berör den yppersta eliten i ett fåtal publikstarka idrottsgrenar). Förändring i all ära – för den stora majoriteten av föreningar verkar det snarare vara kontinuitet som bäst beskriver deras tillvaro. För dessa är det alltjämt huvudsakligen ideella insatser, medlemsavgifter och offentliga bidrag som styr verksamhetens omfattning och inriktning. Troligtvis kommer det att förbli så även lång tid framöver. ■